

de
Nederlandse
ggz

Lokaal samenwerken aan mentale gezondheids- bevordering

Een handreiking voor gemeenten namens
de ggz- en de verslavingspreventie

Samen zijn we de Nederlandse ggz.

Deze handreiking ondersteunt medewerkers van gemeenten bij het formuleren en uitvoeren van het plan van aanpak voor GALA en SPUK voor de bevordering van mentale gezondheid en het voorkomen van (overmatig) middelengebruik¹ en mentale problemen. Je vindt informatie over wat de preventieafdeling van de ggz en de verslavingszorg voor jouw gemeente kan betekenen, over de manier van werken, en een aantal uitgangspunten.

Wat kan de ggz- en de verslavingspreventie voor jouw gemeente betekenen?

Monitoring

Monitoring is de start van de preventiecyclus. Het brengt de huidige stand van zaken in kaart op het gebied van mentale problemen en (over)matig middelengebruik in jouw gemeente. De ggz- en verslavingszorginstellingen helpen jou hiermee: Ze kunnen cijfers aanleveren over de algemene bevolking, kwetsbare- of risicogroepen en helpen met de duiding van cijfers van andere monitoringsonderzoeken.

Advies en consultatie

Jouw gemeente kan met de preventieafdelingen van ggz- en verslavingszorginstellingen overleggen over mentale problemen, psychische aandoeningen, (overmatig) middelengebruik, verslaving, preventie, vroegsignalering en toeleiding naar (gepaste) zorg én over het samenstellen van lokaal preventiebeleid op dat gebied. Advies en consultatie van de ggz- en verslavingszorginstellingen is ook beschikbaar voor alle ketenpartners in de netwerksamenwerking én aan inwoners in jouw gemeente.

Deskundigheidsbevordering

Medewerkers van ggz- en verslavingszorginstellingen zijn specialisten en kunnen trainingen verzorgen ten behoeve van deskundigheidsbevordering aan diverse professionals en vrijwilligers. Het doel daarvan is het vergroten van kennis over, het leren signaleren van mentale problemen en (overmatig) middelengebruik én het kunnen aangaan van een gesprek hierover.

Preventieve programma's en interventies

De preventieafdelingen van ggz- en verslavingszorginstellingen bieden onderbouwde preventieve programma's, interventies en activiteiten voor mensen die preventieve ondersteuning of hulp kunnen gebruiken bij mentale problemen of (overmatig) middelengebruik. Programma's, interventies en activiteiten richten zich op het stimuleren van beschermende factoren, maar ook het terugdringen van risicofactoren; zowel bij de algemene bevolking als bij risico- en kwetsbare groepen.

In tabel 1 staat een omschrijving van de mogelijkheden die ggz- en verslavingszorginstellingen kunnen bieden, per setting en type preventie.

Vragen of advies?

Neem contact op met de ggz- en verslavingspreventie in jouw gemeente of met de Nederlandse ggz - 033 460 89 00

¹ Onder (overmatig) middelengebruik verstaan we in deze handreiking problemen die kunnen ontstaan door het gebruik van middelen zoals alcohol, drugs en medicijnen, maar ook gokken, internetten en gamen.

Wat kunnen gemeentes doen?

Zorg voor een **integrale aanpak**: gezondheidsbevordering en preventie dient in samenhang aangeboden te worden in een keten, waar verschillende elementen en niveaus op elkaar aansluiten: over alle typen preventie, inzet op alle pijlers, over alle settings en in samenhang met andere domeinen (zie kader 1). Een voorbeeld van een uitwerking hiervan van verslavingspreventie is het [Basispakket Verslavingspreventie](#).

Dat vergt **planmatig werken**, in een **netwerksamenwerking** met lokale ketenpartners en een sterke **regierol voor de gemeente**.

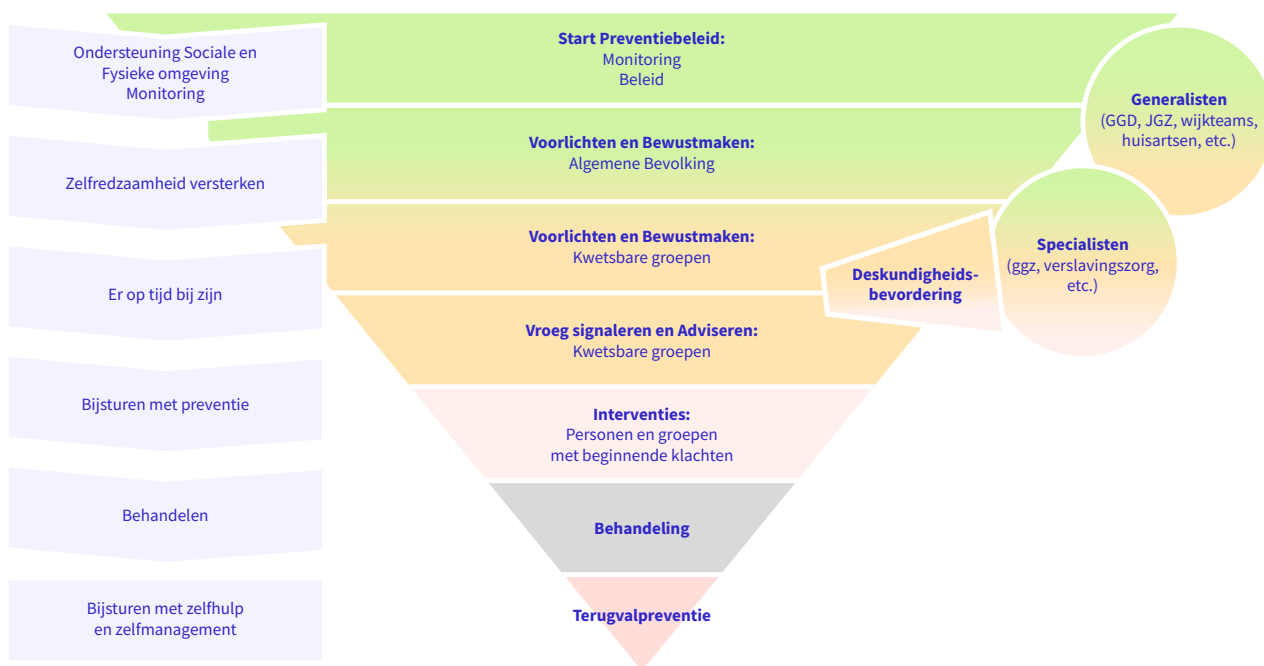
De [Aanpak Gezonde Gemeente](#) helpt om te komen tot een gedegen plan, een soepele uitvoering met mooie resultaten.

Doe wat werkt: kies zoveel mogelijk voor **erkende interventies**. Gebruik producten met een heldere aanpak, doelgroep en doel, met een begrijpelijke rationale die duidelijk maakt hoe de aanpak leidt tot het doel bij de betreffende doelgroep. Zorg voor een integrale samenhang van in te zetten producten; bij voorlichting moet er signalering zijn, en wanneer er signalering is, moet er ook een interventie zijn.

De databank [Loketgezondleven.nl](#) bevat interventies die voldoen aan criteria voor kwaliteit en effectiviteit van gezondheidsbevordering en preventie (zie kader 2).

Welke plaats heeft ggz- en verslavingspreventie binnen de samenwerking?

Binnen de netwerksamenwerking die gemeentes opzetten voor mentale gezondheidsbevordering is het belangrijk dat partners binnen de 0^e en 1^e lijn die taken oppakken waar ze goed in zijn. De wijk- en buurtteams, huisartsen, JGZ-teams, politie en GGD's pakken doorgaans preventietaken op die generalistische, brede kennis vereisen (hoofdzakelijk gericht op universele preventie, maar ook signalering). Daar waar er meer specialisme nodig is, komt de ggz- en verslavingspreventie in beeld (vanaf het snijvlak universele/selectieve preventie tot aan terugvalpreventie).

Kader 1 - Elementen voor een integrale aanpak voor ggz- en verslavingspreventie

Alle typen preventie: Universele preventie is gericht op de algemene bevolking of subgroepen zonder problemen. Selectieve preventie richt zich op subgroepen die een verhoogd risico hebben op het ontwikkelen van mentale problemen of (overmatig) middelengebruik. Geïndiceerde preventie is gericht op mensen met beginnende mentale problemen of (overmatig) middelengebruik, maar nog geen diagnose voor een psychische aandoening of verslaving hebben.

Alle pijlers: De pijlers Educatie en Signalering/ Ondersteuning stimuleren een gezonde leefstijl en

het vroegtijdig ingrijpen bij een ongezonde leefstijl of beginnende problemen. De pijlers Omgeving en Regelgeving/Handhaving hebben een indirecte invloed op het bevorderen van een gezonde leefstijl. Door aanpassingen in de fysieke en sociale leefomgeving, het bevorderen van gezonde opties en het handhaven van gedragsregels, wordt gezond gedrag gemakkelijker gemaakt voor inwoners.

Alle settings: De belangrijkste settings zijn zorg en welzijn, onderwijs, vrije tijd, thuis en de wijk. Settingoverstijgend onderscheiden we het algemeen publiek.

Alle domeinen: Binnen alle domeinen in GALA is aandacht voor bevordering van mentale gezondheid en het voorkomen van (overmatig) middelengebruik en psychische aandoeningen van belang. Er is een sterke samenhang: zo kunnen mentale problemen en middelengebruik samenhangen met gezondheidsachterstanden, met vitaal ouder worden en uiteraard met een gezonde leefstijl.

Kader 2 - Interventiedatabase Loket Gezond Leven

De [interventiedatabase van het Loket Gezond Leven](#) van het RIVM is een hulpmiddel voor gemeenten en professionals op het gebied van gezondheidsbevordering. Door gebruik te maken van de interventiedatabase kunnen gemeenten interventies vinden die aansluiten bij hun lokale preventiebeleid. De interventiedatabase bevat informatie over verschillende interventies, waaronder doelgroep, doelstellingen, activiteiten, materialen en evaluaties. Het biedt een overzicht van erkende interventies, wat betekent dat deze interventies goed onderbouwd of effectief bevonden zijn. Onder de thema's mentale gezondheid, alcohol, drugs, roken en leefomgeving vind je rond de 90 erkende interventies gericht op bevordering van mentale gezondheid en het voorkomen van overmatig middelgebruik en psychische aandoeningen.

Vragen of advies?

Vragen, advies of meer weten over de concrete inzet van preventie in diverse settings in jouw regio? Neem contact op met de ggz- en verslavingspreventie in jouw gemeente of met de Nederlandse ggz - [033 460 89 00](tel:0334608900).

Handige websites:

- [Aanpak gezonde gemeente](#)
- [Basispakket Verslavingspreventie-Informatie instrument](#)
- [Effectieve interventies mentale gezondheid](#)
- [Handreiking bevordering mentale gezondheid jeugd](#)
- [Landelijke nota gezondheidsbeleid](#)
- [Regiobeeld gezondheid en leefstijl](#)
- [Richtlijnen Verslavingspreventie Onderwijs](#)

Tabel 1 Omschrijving activiteiten ggz-en verslavingszorginstellingen

		Algemeen publiek	Zorg & welzijn	Onderwijs	Vrije tijd (Horeca, festival, sport)	Thuis	Wijk
Universele preventie	Monitoring	Landelijke monitoring	Regionale en lokale monitoring mentale gezondheid en middelengebruik. Monitoring van specifieke kwetsbare groepen.				
	Fysieke en sociale omgeving inrichten	Aanbod voor naasten ADM beleid & vitaal werkgeverschap	Beleidsadvies en consultatie, agendasetting	Richtlijnen voor schoolterreinen Beleidsadvies en consultatie, agendasetting	Beleidsadvies en consultatie, agendasetting		Deelname/ advisering in wijknetwerken (GGZ in de wijk)
	Voorlichting en bewustmaken	Folders, advieslijn, campagnes, websites, vragen via internet	Voorlichting en trainingen	Voorlichting en opvoedtips/ verslavingspreventie onderwijs (zie verder lezen)	Voorlichting	Voorlichting en opvoedtips	Voorlichting Destigmatisering/ Normalisering
Selectieve preventie	Vroeg signaleren en adviseren	Adviesgesprek (naasten/ mantelzorgers)	Adviesgesprek/ programma's voor risicogroepen	Adviesgesprek/ Trainingen	Testen/voorlichting op festivals	Adviesgesprek/ Voorlichting/ Trainingen voor risicogroepen	Adviesgesprek/ Trainingen
	Deskundigheidsbevordering	Deskundigheidsbevordering sociaal domein/werkgevers	Deskundigheidsbevordering professionals/vrijwilligers	Deskundigheidsbevordering docenten	Deskundigheidsbevordering vrijwilligers/ personeel	Opvoedondersteuning voor ouders	Deskundigheidsbevordering sociaal domein
	Erkende interventies	Adviesgesprek (naasten/ mantelzorgers)	Interventies voor groepen of individuen met problemen	Interventies bij problemen		Interventies voor risicogroepen (KOPP/KOV, naasten, mantelzorgers)	Interventies voor groepen of individuen met problemen
Terugvalpreventie	Herstelgerichte interventies	Deskundigheidsbevordering sociaal domein/werkgevers	Deskundigheidsbevordering professionals	Deskundigheidsbevordering docenten		Opvoedondersteuning / Programma's voor naasten	Deskundigheidsbevordering sociaal domein (GGZ in de wijk)

*programma's en interventies zijn zowel online en offline beschikbaar

de Nederlandse ggz

Piet Mondriaanplein 25

3812 GZ Amersfoort

T +31 (0)33 460 89 00

E info@denederlandseggz.nl

www.denederlandseggz.nl

Samengesteld door:

Mark Bench, Amsterdam

www.markbench.nl

© de Nederlandse ggz, juli 2023

Overname van teksten is toegestaan met bronvermelding.

samen zijn we **de Nederlandse ggz**